

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1923.

Första kammaren.

Nr 44.

Fredagen den 1 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 2 e. m.

Justerades protokollen för den 26 nästlidne maj.

Anmälades och bordlades andra lagutskottets memorial nr 32, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande andra lagutskottets utlåtande nr 30 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt tillämpning av lagen den 24 oktober 1919 om arbetstiden å svenska fartyg dels ock i ämnet väckta motioner.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Hederstierna**, som tillkännagivit, att han ämnade vid detta sammanträde besvara herr Lindhagens interpellation angående det utrikespolitiska läget m. m., erhöll nu ordet och yttrade: Med kammarens tillstånd har herr Lindhagen till mig framställt följande spörsmål:

Om en redogörelse för det utrikespolitiska läget m. m.

»1: Kan det förväntas, att den nuvarande regeringen ämnar infria den avgångne utrikesministerns i andra kammaren gjorda utfästelse att lämna denna riksdag en översikt av det utrikespolitiska läget?

2: Kan i sådan händelse motses, att regeringen därvid framställer huvuddragen av sina mål och medel för världsfreden och vårt lands medverkan just nu till densamma?

3: Kan vid tillfället till äventyrs någon antydning till och med erhållas, huruvida regeringen anser det tillräckligt med återuppbyggandet av den gamla världen, som åstadkommit världskriget, eller om ej mänsklighetens mål måhända måste ställas vida högre och arbetet redan nu i någon mån inriktas därpå?

4: Kan möjligen — åtminstone inom lyckta dörrar — en av många synnerligen efterlängtd upplysning erhållas om de ämnen, som på senaste tider efter Ruhrkonflikten och de strandade uppgörelserna i Orientfrågan förelagts utrikesnämnden och hur dennas olika medlemmar ställt sig i de till nämnden hänskjutna frågorna.»

I anledning härav ber jag få avgiva följande svar.

Om en redö-
görelse för
det utrikes-
politiska läget
m. m.
(Forts.)

Som kammaren hörde, lydde den första frågan:

»Kan det förväntas, att den nuvarande regeringen ämnar infria den avgångne utrikesministerns i andra kammaren gjorda utfästelse att lämna denna riksdag en översikt av det utrikespolitiska läget?»

I anledning härav får jag anföra följande:

I 56 § R. O. stadgas: »Prövar Konungen lämpligt att i *fråga*, som angår rikets förhållande till främmande makt, eller i annat *ärende* av större allmänt intresse meddelande muntligen göres till riksdagen, tillkommer det statsrådsledamot, som Konungen därtill förordnar, att i vardera kammaren framföra meddelandet. Ej vare ledamot av kammaren förmenat att yttra sig över vad sålunda meddelats.

Konungen äger bestämma att i fall, som här avses, kamrarnas sammanträden skola hållas inom lyckta dörrar.»

I fråga åter om utrikesnämnden stadgas i R. F. § 54 bland annat, att denna har att rådpläga med Konungen om ärenden, som angå rikets förhållande till främmande makter, och vidare att ministern för utrikes ärendena skall i början av varje riksdag och sedan så ofta omständigheterna det föranleda lämna nämnden en *framställning av de allmänna utrikespolitiska förhållanden*, som kunna för riket erhålla betydelse.

Av en jämförelse mellan dessa bägge stadganden framgår, att grundlagarnas mening är, att ett meddelande till riksdagens kamrar skall avse en viss fråga eller ett visst ärende, men att däremot framställning angående de allmänna utrikespolitiska förhållandena bör göras inför utrikesnämnden.

Med hänsyn till denna grundlagens ståndpunkt finner regeringen anledning ej föreligga att lämna riksdagen en översikt av det utrikespolitiska läget.

I den andra frågan har interpellanten hemställt, huruvida det, i den händelse regeringen lämnar berörda översikt, kan motses, att regeringen därvid framlägger huvuddragen av sina mål och medel för världsfreden och vårt lands medverkan just nu till densamma.

Oavsett den omständigheten, att interpellanten ifrågasatt ett framläggande av nämnda huvuddrag endast för den händelse att den i den första frågan ifrågasatta översikten skulle lämnas, får jag nämna, att regeringen icke ärnar lämna något meddelande i det av interpellanten omförmälda avseendet.

I tredje frågan har interpellanten frågat, huruvida vid det tillfälle, som interpellanten i den första frågan åsyftat, till äventyrs någon antydning till och med kunde erhållas, huruvida regeringen anser det tillräckligt med återuppbyggandet av den gamla världen, som åstadkommit världskriget, eller om ej mänsklighetens mål måhända måste ställas vida högre och arbetet redan nu i någon mån inriktas därpå.

Även här har således interpellanten ifrågasatt, att den nämnda antydning skulle lämnas vid ett tillfälle, som icke kommer att inträffa, men oavsett detta finner regeringen skäl saknas att giva några antydningar uti nämnda avseende.

Slutligen har interpellanten i fjärde frågan framställt det spörsmålet, huruvida möjligen — åtminstone inom lyckta dörrar — en av många synnerligen efterlängtd upplysning kunde erhållas om de ämnen, som på senaste tider efter Ruhrkonflikten och de strandade uppgörelserna i Orientfrågan förelagts utrikesnämnden och hur dennas olika medlemmar ställt sig i de till nämnden hänskjutna frågorna.

Om en redogörelse för det utrikespolitiska läget m. m.
(Forts.)

Någon anledning att lämna någon redogörelse för vilka ärenden, som förekommit inför utrikesnämnden, finner regeringen icke föreliggande och att lämna något meddelande om, huru de olika medlemmarna i nämnden ställt sig i de därstädes förekommande ärendena, kan regeringen med hänsyn till utrikesnämndens hela natur icke göra.

Herr Lindhagen: Jag ber att få tacka herr utrikesministern för det lämnade svaret och detta så mycket mer, som jag vid en privat förfrågan hos honom för kort tid sedan erfor, att det var möjligt, att interpellationen icke alls skulle besvaras. Jag hade därför läst över en särskild tacksamhetsbetygelse till herr Ekeberg för att han i olikhet med herr Hederstierna åtminstone besvarat min interpellation, men den gången fick jag intet vatten på min kvarn.

Ja, jag finner, att detta svar, som nu är lämnat, är ganska nyttigt, ty det river väl omsider slöjan ifrån denna så kallade demokratiska reform, som genomfördes för någon tid sedan och varigenom riksdagen skulle tillmätts en så betydande inblick i de utrikespolitiska ärendenas gång och rättighet att inverka på desamma. Jag har länge förstått, att reformen icke har inneburit någonting alls utan i lyckligaste fall blott ett kvarstående vid den gamla ståndpunkten, ehuru det av föregående regeringar och reformens tillskyndare förespeglats oss, att ett stort framsteg har gjorts. Nu har den siste utrikesministern med den uppriktighet, som är honom egen och som vi skatta högt hos honom, definitivt gjort slut på detta senare spegelfäkteri. Det lär med andra ord enligt hans uppfattning förhålla sig så, att någon översikt av det utrikespolitiska läget icke kan komma i fråga, ty det är rent av förbjudet i grundlagarna. Endast i en viss fråga kan ett meddelande få lämnas. Således är också herr Branting totalt desavuerad, då han i andra kammaren yttrade följande ord: »För övrigt vill jag endast tillägga, att det icke är min avsikt att frångå den praxis, som utbildad sig, nämligen att i den ordning grundlagen numera anvisar vid lämpligt tillfälle lämna riksdagen en översikt av det utrikespolitiska läget.» Nu är det naturligtvis så, att det utrikespolitiska läget består av flera frågor. Således om man svarar på en fråga, så svarar man på en viss fråga, och när man så kommer in på nästa fråga, blir det också en viss fråga och så vidare i oändlighet. Jag har varit med och hört sådana redogörelser, där man inför riksdagen redogjort för flera spörsmål, varav det utrikespolitiska läget består. Nu finna vi emellertid, att genom en suverän formell, för mig obegriplig tolkning riksdagen försättes i ett omyndighetstillstånd, som jag för övrigt börjar tro rätteligen tillkommer den, ty riksdagen är på det utrikespolitiska området synnerligen flat och

Om en redogörelse för det utrikespolitiska läget
m. m.
(Forts.)

ointresserad, och jag tror, att den förtjänar sitt öde. Detta omyndighetstillstånd är nu hänsynslöst genomfört.

Vid besvarandet av den andra frågan är det mycket konsekvent av utrikesministern att där göra den slutsatsen, att egentligen skulle han icke hava svarat på densamma, därför att den faller med den första frågan, men han har nu i alla fall gjort det, då det lakoniskt heter i interpellationssvaret, att regeringen icke ärnar framlägga huvuddragen av sina mål och medel för världsfreden och vårt lands medverkan just nu till densamma. »Regeringen ärnar icke!» Varför det? Möjligen därför, att regeringen icke sitter inne med några idéer uti förevarande ämne och därför ej har något att tala om för oss. Eller också resonerar man som så: »Vi sitta vid makten, och riksdagen har icke med saken att göra, enligt vår uppfattning, och riksdagen bör få veta det en gång för alla klart och tydligt.» Det är det, jag sätter värde på hos den nuvarande utrikesministern, att han icke inlåter sig på något spegelfäkteri utan säger ifrån, så som man där uppe anser det verkligen bör vara. Regeringen ärnar icke; därmed punkt och slut.

Detta är sålunda facit av den demokratiska reform, som tillagades av partiernas spetsar, och däri även statsminister Trygger deltog. Men jag har funnit, då jag många gånger, när herr Trygger satt på en anspråkslösare plats, försökt att framprovocera något yttrande från hans sida om den där anordningen och dess tillämpning, att herr Trygger alltid har tegat fullkomligt. Nu kan jag förstå, vad som låg bakom detta: regeringen bör icke på något sätt höja riksdagen till något slags medansvar eller medkänedom om dessa saker, som i tid och otid alltid tyckas bli så förfärligt ömtåliga. Men det är väl just därför, att de döljas i skuggan, som de bli så ömtåliga. Om solen någon gång får skina på dem, bli de mera härdade, och man kunde då våga titta på dem någon gång t. o. m. vanligt gement borgarfolk.

Den tredje frågan föll naturligtvis också på det föregående resonemanget, och jag förstår ju också, att överhuvud taget icke någon härskande utrikespolitik i Europa intresserar sig för annat än återuppbyggandet av den gamla världen, som åstadkommit världskriget. Man kan ju då icke begära, att vår regering skall gå i spetsen för en vidare syn på den saken.

Så kommer då slutligen fjärde frågan, nämligen om utrikesnämnden och sekretessen kring densamma. Det är nu ganska intressant — om man skall hålla sig till partiståndpunkter, vilket jag anser, att man icke bör göra i dessa saker — att när jag tidigare vid denna riksdag framställde en utrikespolitisk interpellation, så var det just två medlemmar av den nuvarande regeringen, herrar Hederstierna och Wohlin, som skyndade att begära den på bordet och begära en votering, som ledde till dess avslående. Icke långt efteråt framställdes i andra kammaren av högerns representant professor Lindskog en interpellation i en utrikespolitisk fråga till herr Branting, och jag häpnade, när professor Lindskog, sedan herr Branting svarat på interpellationen, med synnerlig kraft utvecklade det otillbörliga i att riksdagen hölls så bakom

flöet i utrikespolitiska ärenden. Professor Lindskog kunde då också åberopa en motion från den tid, då vi motionerade om den här saken i andra kammaren och bland annat också en motion av herr Branting, i vilket det — utom andra enligt min uppfattning tänkvärda saker — står följande: »Man finner det vara fullständigt abnormt, att i en tid, då folkens självstyrelse i fråga om lagstiftning, beskattning och förvaltning vinner alltmera ökad terräng, dess förhållande till andra nationer väsentligen skall bestämmas av oansvariga monarker eller *ett fåtal personer, vilkas handlingar, insvepta i hemlighetsfullhet, icke ens i sina huvuddrag kunna följas och kontrolleras.*»

Om en redögörelse för det utrikespolitiska läget
m. m.
(Forts.)

Jag tillät mig även i följ. interpellera om utrikesnämnden. Icke bara jag anser, att det egentligen är ett riktigt spektakel med utrikesnämnden, utan även många andra här i kammaren — särskilt från liberalt håll, även ledande liberaler — ha enskilt instämt med mig däri. Den har icke alls givit riksdagen något större medinflytande, denna institution på ett fåtal personer, vilkas handlingar äro insvepta i hemlighetsfullhet.

Nu har utrikesministern förmenat, att det finns ingen anledning att röja för riksdagen — icke ens inom lyckta dörrar — vad som förelagts utrikesnämnden. Det få vi således fortfarande icke alls veta.

När jag sedan frågat, vilka åsikter våra representanter i utrikesnämnden haft eller, med andra ord, hur dennas olika medlemmar ställt sig i de till nämnden hänskjutna frågorna, sade herr Hederstierna, att det ligger i hela utrikesnämndens natur, att man icke kan tala om det. Jag förstod mycket väl, att det skulle bli svaret, men jag har i alla fall med denna fråga velat framvisa, huru oefterrättligt tillståndet egentligen är.

Jag tillät mig även beröra frågan om utrikesnämnden vid förra riksdagen och sekretessen kring densamma och sekretessen i allmänhet. Då svarade mig herr Branting, som i den punkten ofta har en något avvikande mening mot mig — om icke förr så åtminstone på senare tid — att det beror naturligtvis i viss mån på, att när man sitter vid makten i regeringen, är det naturligtvis mycket större svårigheter, som resa sig, än då man såsom en ledamot allenast av en riksdag vill framföra en princip för att vinna klarhet.

I alla fall tror jag, att de gamla så kallade frisinnade idéerna — vartill också hör sekretessens avskaffande — dessa nu bisatta idéer någon gång borde uppväckas från de döda. Jag föreställer mig såsom möjligt och rimligt att också någon gång, vid makten, kunna — i större grad än det gamla Europa hittills lyckats prestera — verkligen låta något av det enda livgivande, som finnes i världen, nämligen Guds klara sol lysa in i dessa dunkla gömslen.

Jag skall således be att få tacka för svaret, däri jag finner en definitiv, äntligen en definitiv och oförbehållsam förklaring, varigenom bekräftas den »stora» demokratiska reformens totala bankrutt.

Ang. jordfrågans behandling.

Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet **Ekeberg**, som anmält, att han komme att vid detta sammanträde besvara herr Lindhagens interpellation angående jordfrågans behandling, erhöll ordet och anförde: Med kammarens begivande har herr Lindhagen till mig framställt en interpellation beträffande den behandling, den nuvarande ministären kan komma att ägna åt *jordfrågan*. De särskilda lagstiftningsfrågor inom detta ämne, vilka tillhöra justitiedepartementets ämbetsområde, hava av interpellanten angivits under följande elva punkter:

»1: Definitiv rikslagstiftning, vilken ålägger dem, som önska förvärva jordbruk utan att vara eller ärna bliva jordbrukare, skyldighet att söka tillstånd till förvärvet samt på samma gång förekomma dylik lagstiftnings kringgående av bolag genom bulvaner.

2: En social arrendelag.

3: En lag om avlösning av mindre arrendejordbruk samt förbättring av ofullständiga jordbruk.

4: En lag om bildande av nya jordbruk och anskaffande av tomtmark för bostadsändamål, i sammanhang varmed även framträder angelägenheten av kolonisation genom emigration.

5: Ensittarlagens uppskjutna reformering och dess samarbetning med lagar om bildande av nya jordbruk och om avlösning av arrendejordbruk m. m.

6: En lag mot vanhävd å jordbruk och dess åbyggnader.

7: En lagstiftning om upphävande av jordfideikommiss.

8: Lag om en statsorganisation för sociala jordfrågors behandling.

9: En ny lag om sättet för upplåtelse av kronojord.

10: En ny lag om skifte av jord å landet.

11: Revision av viss del av lagen om fastighetsbildning i stad.»

De spörsmål, vilka jag nu har att besvara, hava av interpellanten avfattats på följande sätt:

1) Ämnar regeringen ägna jordfrågan och särskilt de ovannämnda elva spörsmålen en omedelbar och vidhjärtad uppmärksamhet i syfte att skänka menige man i landet icke ett sken utan något avsevärt?

2) Kan det förväntas ett ivrigt bemödande från regeringens sida, att förslag i dessa ämnen eller åtminstone beträffande samtliga jordfrågor av specifikt social natur bliva framlagda för 1924 års riksdag?

3) Håller regeringen före, att, i den mån de nödiga kostnaderna för en effektiv jordreform komma i konflikt med de av regeringen tillämnade militärutgifterna, de senare böra avkortas till förmån för de förra eller de förra böra avkortas till förmån för de senare?

Innan jag övergår till att, i den mån det är mig möjligt, direkt besvara dessa spörsmål, ber jag att med några ord få beröra det läge, vari de i interpellationen avsedda frågorna för närvarande befinna sig, och det sammanhang, vari de efter min uppfattning böra betraktas. Det säger sig självt, att jag härvid måste avstå från att ingå på enskildheter; jag kan nu icke syfta längre än till att i korthet framhålla några av de mera väsentliga dragen av utvecklingen på detta område.

Den ekonomiska utvecklingen i vårt land under senare delen av

1800-talet kännetecknades framför annat av industriens snabba och starka tillväxt. För stora befolkningslager följde härmed en övergång till nya levnadsförhållanden. Vår gamla modernäring, jordbruket, upphörde att vara den så gott som ensamt dominerande faktorn i samhällsproduktionen. Skaror av kroppsarbetare, som tidigare varit hänvisade till att söka sin utkomst inom jordbruket, drogos till den inom vidsträckta delar av landet uppblomstrande industrien. En svår kraftförlust blev för jordbruket också den oavbrutna och tidvis mycket starka emigrationen. I konkurrens med andra näringar om rörelsekapital och arbetskraft kom jordbruket att intaga en allt ogynnsammare ställning. Mot sekelskiftet vaknade därför i vida kretsar insikten om nödvändigheten av ett kraftigt stöd från det allmännas sida åt strävandena att vidmakthålla och utveckla det självständiga mindre jordbruket. Sålunda uppstod den s. k. *egnahemsrörelsen*. Efter vissa tidigare undersökningar och åtgärder begynte med utgångspunkt från en riksdagsskrivelse av år 1899 ett mera omfattande arbete till främjande av denna viktiga angelägenhet. Mångfaldiga gånger har denna fråga under den följande tiden varit föremål för riksdagens överläggningar och beslut. Jag erinrar nu blott om den utredning, som verkställdes av de år 1911 förordnade sakkunniga i detta ärende och som väsentligen låg till grund för omfattande förslag från Kungl. Maj:t till 1919 års riksdag. Helt nyss har denna riksdag behandlat nya av Kungl. Maj:t framlagda förslag till åtgärder i syfte att ytterligare befordra egnahemsverksamheten. Målet har varit, att för dem, vilka ägt de personliga förutsättningarna för att slå sig fram såsom jordbrukare i en visserligen blygsam, men dock tryggad och självständig ställning, bereda den nödvändiga ekonomiska hjälpen att förvärva jordområden för nybildning av mindre jordbruk. Detta mål har man sökt ernå genom inrättande av fonder för egnahemslån och jordförmedling samt understödjande av jordförmedlingsbyråer. Tidigt har ock beaktats önskvärdheten av en reformerad jorddelningslagstiftning, om ock i detta hänseende hittills föga kunnat åtgöras på grund av denna lagstiftnings komplicerade natur och svårigheten att inom densamma genomföra partiella förändringar. Under senare år hava lånevillkoren i olika avseenden lättats och förmedlingsverksamheten kraftigare befodrads, bl. a. genom statens egna organisationsåtgärder. Hårtill hava ock kommit de särskilda åtgärderna för kolonisation å statens domäner. Vad på dessa vägar vunnits är här icke platsen att närmare beröra. Jag erinrar blott, att frågans behandling från begynnelsen i stort sett givit bilden av en samverkan mellan eljest skilda meningsriktningar. Att i åtskilliga härmed sammanhängande spörsmål olika uppfattningar gjorts gällande rubbar icke det allmänna omdömet, att denna form för skapande av nya jordbruk städse kunnat påräkna varmt intresse från statsmakternas sida.

Ungefär samtidigt med att egnahemsfrågan först upptogs till behandling, tilldrogo sig vissa andra jordfrågor snart nog en allmän uppmärksamhet. Man har vant sig att sammanföra dessa frågor under den gemensamma beteckningen *norrlandsfrågan*. Vad denna fråga inne-

Ang. jordfrågans behandling.
(Forts.)

Ang. jordfrå-
gans behand-
ling.
(Forts.)

bar, hur den uppkom och hur den omsider mognade till lösning, torde ännu stå fullt klart för kammarens ledamöter. Under det att egna-hemsfrågan i allt väsentligt, jämsides med dess ekonomiska och sociala innebörd, var en anslags- och organisationsfråga, erbjöd norrlandsfrågan ett i många avseenden vanskligt legislativt problem, som icke kunde lösas utan starka meningsbrytningar. I mycket var denna speciella norr-landslagstiftning en nybildning i vår rätt. Det stämde föga överens med den åskådning i politiska och sociala ting, vilken i allmänhet omfattades av den dåvarande generationen, att i privata rättsförhållanden genomföra vitt gående inskränkningar i avtalsfriheten, att uppställa förbud mot fritt förvärv av jorden och att ställa den enskildes för-valtning av sin fasta egendom under det allmännas kontroll. Men upp-fattningen om dessa åtgärders erforderlighet segrade, sedan den över-tygelsen trängt igenom, att det här gällde att råda bot för åtskilliga verkliga missförhållanden. Den första norrlandslagen, förbudet mot trävarubolagens fortsatta jordförvärv, antogs såsom ett provisorium, men godkändes snart nog såsom definitiv och har efter hand erhållit ett utsträckt tillämpningsområde. Jag erinrar särskilt, att alltsedan år 1921 gällt en lag med giltighet för ett år i sänder och av innehåll, att de in-skränkningar i bolags och föreningars rätt att förvärva fast egendom, vilka stadgas i 1906 års norrländska förbudslag, i det väsentliga skola äga tillämpning även för den del av riket, som icke tillhör norrlands-lagstiftningens rayon. Till förbudslagen sluta sig de speciella ägostyck-nings-, arrende- och uppsiktslagarna, samtliga av år 1909.

Det har synt mig lämpligt att i kammarens minne återkalla dessa drag från behandlingen av de närmast gångna decenniernas jordpro-blem. Därav synes mig nämligen följa, att, då vi nu ställas inför nya jordfrågor av ingripande räckvidd och betydelse, man icke från början bör uppgiva tanken på ett samförstånd, så långt ett sådant genom ut-jämning av motsatser i uppfattning och intressen tilläventyrs är möjligt. En första förutsättning härför är tydligen, att behovet och nyttan av de delvis synnerligen vittgående åtgärder, vilka blivit ifrågasatta, bliva klart ådagalagda och att tillfälle beredes till omsorgsfull och fördomsfri prövning av föreliggande förslag och av andra utvägar, som måhända kunna stå till buds.

Ett flertal av de olikartade spörsmål, vilka sammanförts under den gemensamma beteckningen jordfrågan, har, såsom kammaren känner, sedan början av år 1919 varit föremål för utredning av den s. k. jord-kommissionen. Då kommissionen nyligen avslutade sin verksamhet, förelåg från dess sida ett synnerligen omfattande utredningsmaterial i form av betänkanden i sammanlagt sex delar. Det första betänkandet, som är dagtecknat i december 1921, avser frågan om lagbestämmelser rörande rätten att förvärva fast egendom. Delarna II och III innehålla statistiska utredningar angående jordfördelningen i landet samt redo-görelse för vissa av kommissionen anordnade enquéter i jordfrågan. Fjärde delen, som är dagtecknad i november 1922, innehåller vissa för-slag angående frågan om bildande av nya jordbruk. Femte delen, som

avlämnades samtidigt med den fjärde, innehåller redogörelse för nya enquêter. Sjätte delen slutligen, vars tryckning ännu icke är avslutad, inrymmer förslag till social arrendelag, avlösning av arrendejordbruk, vanhävdsdagstiftning, fideikommissens avskaffande, anskaffande av tomtmark för bostäder, norrländska ägostyckningslagens utsträckande till hela riket, åtgärder för skogsvård å vissa enskilda skogar m. m. — De tryckta fem delarna omfatta tillsammans nära 2,100 sidor, den sista, ännu otryckta delen över 500 sidor i korrektur. Att märka är emellertid, att för en allsidig överblick av jordproblemen och även för bedömande av särskilda spörsmål inom deras krets utan tvivel kräves ett studium, som går vida utöver jordkommissionens betänkanden. För att nu endast hålla mig till vad på de officiella utredningarnas väg under senare tid blivit frambragt i dessa och närliggande frågor, nämner jag, bland åtskilligt annat, lagberedningens förslag till ny jordbalk, åbokkommitténs vidlyftiga utredningar i sammanlagt fyra betänkanden angående upplåtelse under åborätt av lägenheter å rekognitionshemman m.m., kronolägenhetskommitténs framställningar, just nu aktuella i sammanhang med frågan om införande av modernare former för tryggad besittningsrätt till jord, de olika skifteslagstiftningskommittéernas och kolonisationskommitténs betänkanden m. m.

Vad nu närmast angår jordkommissionens betänkande och förslag, torde redan den högst betydande omfattning, som det av kommissionen förebragta utredningsmaterialet erhållit, utgöra giltig förklaring till att jag icke under den korta tid, som förflutit från det jag tillträdde mitt nuvarande ämbete, varit i tillfälle att intaga en bestämd ståndpunkt till de många förslag och framställningar, som innefattas i dessa betänkanden. Ännu mindre har det varit mig möjligt att underställa förslagen den prövning av statsrådets övriga ledamöter, vilken i frågor av denna ekonomiska och sociala betydelse är oundgängligen nödig. I så gott som alla de däri behandlade frågorna hava meningarna redan inom kommissionen själv varit starkt splittrade, stundom diametralt motsatta, och såsom för kammaren är väl bekant, hava liknande divergenser ofta framträtt ej blott i den politiska diskussionen utan också i de talrika uttalanden, som framkommit från hörda myndigheter eller från sakkunniga och intresserade korporationer. Läger jag härtill en erinran om att dessa frågor i sig själva äro av ytterst komplicerad natur, vågar jag påräkna kammarens och även interpellantens forståelse för att jag icke ser mig i stånd att å de framställda spörsmålen lämna de bestämda svar, frågornas formulering kan synas kräva. Jag nödgas alltså begränsa mig till sådana uttalanden, vilka kunna framgå av mitt tidigare sysslande med åtskilliga av dessa frågor och till vilka interpellationen eljest kunnat giva mig anledning.

Det torde icke erfordras något djupare inträngande i dessa frågor, sådana de föreligga i jordkommissionens betänkanden, för att inse, att mellan de flesta av dem — och särskilt dem, vilka interpellanten torde vilja beteckna såsom »sociala» jordfrågor i specifik bemärkelse — råder ett starkt sammanhang. Jag vill därför anse det såsom en fördel, att

Ang. jordfrågans behandling.
(Forts.)

en översikt av dessa frågor och deras innebörd nu finnes att tillgå i form av ett flertal betänkanden från enskilda kommittéer och kommissioner. Därigenom underlättas den enligt min mening nödvändiga omsorgen att, innan man skrider till vidare åtgärder, uppdraga klara konturer för arbetet och för den ordning, i vilken man vill och kan framgå. Med hänsyn till de former, under vilka lagstiftningsverksamheten i vårt land bedrivs, är det, såsom en var torde inse, icke möjligt att på en gång — i varje fall icke om det skall ske inom en överskådlig tid — bringa ett så omfattande komplex av stora lagfrågor till samtidigt framläggande för riksdagen. Det blir därför nödvändigt att i viss mån gradera behoven och sovra materialet och med ledning därav utvälja sådana delar, som kunna anses framför andra kräva behandling och som visat sig vara mogna för en lösning i denna ordning. Huru en sådan uppdelning bör utfalla, kan jag för närvarande givetvis icke uttala mig om, men jag kommer att däråt ägna särskild uppmärksamhet.

Jordkommissionen har fattat sin uppgift såsom i övervägande grad rent legislativ. Utan tvivel erfordras för de olika jordfrågornas lösning lagstiftningsåtgärder. Men det synes mig redan nu böra framhållas, att vid bedömandet av de föreliggande lagförslagen synnerlig uppmärksamhet måste ägnas även åt förslagens ekonomiska konsekvenser såväl för det allmänna som för den enskilde. Då det gäller att stödja och utveckla det mindre jordbruket, bör skapandet av lagar och institutioner icke framskjutas såsom det snart sagt enda väsentliga. Dessa bliva av ringa värde, om man icke tillser, att de bygga på sådana ekonomiska förutsättningar, att jordbruket är i stånd att föda sin man. Dessa synpunkter måste efter mitt förmenande staddigt hållas i sikte vid jordfrågans behandling.

Övergår jag efter dessa mera allmänna anmärkningar till att med några ord beröra de konkreta lagstiftningsfrågor, som särskilt framhåvts i interpellationen, möter jag först frågan om lagbestämmelser rörande rätten att förvärva och besitta fast egendom. Jag erinrar, att jordkommissionen i sitt första betänkande framlagt förslag till en lag, som stadgar koncession såsom villkor för bolags och föreningars jordförvärv samt beträffande enskilda personers jordförvärv genom köp, byte eller gåva i allmänhet inför den ordning, att förvärvets bestånd göres beroende av att förvärvaren inom viss tid bosätter sig å fastigheten och under fem år i följd kvarsitter å densamma. Förslaget har av de myndigheter, som haft detsamma under granskning, i allmänhet rönt ett mindre gynnsamt mottagande. Vid framläggande av lagförslag om prolongation av den nuvarande provisoriska lagen med förbud mot juridiska personers jordförvärv i vissa delar av landet (kungl. prop. 1923:43) har min företrädare i ämbetet förklarat sig finna det av kommissionen avgivna förslaget icke böra i sitt nuvarande skick läggas till grund för omedelbar lagstiftning. För min del måste jag uppenbarligen förbehålla mig fri prövningsrätt av denna invecklade och svårlösta lagstiftningsfråga.

Frågan om en s. k. social arrendelagstiftning, om avlösning av

vissa arrendejordbruk, om allmän vanhävdslagstiftning, om upphävande av jordfideikommissen, om en statsorganisation för jordfrågans handläggning m. m. äro av jordkommissionen behandlade i sjätte delen av betänkandet, vilken del, såsom nämnt, ännu icke föreligger i färdigtryckt och definitivt skick. Vid sådan förhållande och innan förslagen undergått vederbörlig granskning, anser jag mig icke böra göra något närmare uttalande. Jag vill emellertid tillägga, att jag för frågan om åtgärder i syfte att bereda de jordbrukare, vilka tillhöra arrendatorsklassen, en ställning, som för dem innebär erforderlig trygghet och trevnad, hyser ett livligt intresse.

I fråga om ensittarlagen framlade Kungl. Maj:t till 1922 års riksdag förslag till en fullständig revision. Detta förslag kom på grund av den långt framskridna riksdagstiden icke under realbehandling, och reformeringen av lagen stannade vid en detaljändring. Att de färdiga förslaget icke i år ånyo framlagts, torde bl. a. hava sin orsak i det sammanhang, vari denna fråga av jordkommissionen ställts med spörsmålet om s. k. social expropriation och avlösning av arrendejordbruk. I vad på mig beror kommer jag att undersöka, huruvida eller i vilket sammanhang frågan bör ånyo framföras.

För att tillgodose önskemålet om bildande av nya jordbruk — ett önskemål, som i och för sig torde vara starkt inom alla partier — har jordkommissionen framlagt ett förslag, enligt vilket för ändamålet skulle tillitas expropriation av enskild jord. Även om 1917 års allmänna expropriationslag i viss mån givit förebilder till ett dylikt tillvägagående, innebär förslaget otvivelaktigt en avsevärd utsträckning av samhällets makt att genom tvång förfoga över den enskildes egendom. För min del har jag den uppfattningen att en dylik maktbefogenhet icke bör av samhället utnyttjas annat än i yttersta nödfall och sedan det visat sig att samma mål icke kan vinnas på frivillighetens väg. Det synes mig därför klart, att innan ställning definitivt tages till de olika förslag, som i detta avseende framkommit, möjligheterna för en lösning i den av mig nu antydda riktningen böra noggrant undersökas.

Jag har ock grund att antaga, att utsikterna för en sådan lösning måste betraktas såsom ganska goda. Jordvärdena äro icke så uppskruvade som under krigsåren, vilkas erfarenheter möjligen i ganska hög grad påverkat jordkommissionens framställning. Det är att förvänta, att de av riksdagen i år fattade beslut rörande statens verksamhet för och understödjande av egnahemsbildningen, särskilt i vad de avse mera effektiv jordförmedling genom hushållningssällskapen, komma att kraftigt främja bildandet av nya jordbruk. För att de nya bestämmelserna i detta ämne må snarast möjligt och på ett enhetligt, verkningsfullt sätt allmänt bringas till avsedd tillämpning, har Kungl. Maj:t bemyndigat jordbruksdepartementets egnahemsavdelning att för överläggningar anordna ett närmast för representanter för rikets hushållningssällskaps egnahemsnämnder avsett möte, vilket är avsett att hållas i slutet av denna månad.

Ang. jordfrå-
gans behand-
ling.
(Forts.)

Tillgången på mindre eller för styckning lämpade jordbrukslägenheter, vilka utbjudas till försäljning, torde för närvarande vara ganska betydlig. Såsom ett belysande exempel kan jag nämna, att en av hushållningssällskapet i Södermanlands län igångsatt utredning angående tillgången på sådana lägenheter givit till resultat, att hos hushållningssällskapet anmälts 158 lägenheter om tillhoppa inemot 4,800 hektar åker och äng samt över 8,900 hektar skog och hagmark eller sammanlagt över 13,700 hektar. En närmare undersökning komme efter all sannolikhet att giva vid handen, att förhållandena ställa sig väsentligen likartade i andra trakter. Jag har varit i tillfälle att förvissa mig om att hos åtskilliga större jord- och skogsägare finnes redobogenhet att för främjande av jordbrukskolonisation å de större skogsbesittningarna avyttra härför duglig och lämplig jord — odlad såväl som obruten men odlingsbar jord — i sådan omfattning, att kolonisationsintresset skall kunna tillgodoses. Från detta håll torde komma att under den närmaste tiden anordnas en detaljerad utredning angående den mark, som kan vara disponibel för nämnda ändamål. Denna frivilligt anordnade undersökning kommer, efter vad jag inhämtat, att utvisa icke blott belägenheten av den mark, som erbjudes, utan även ägofördelningen. Beträffande den sistnämnda utgår man från att rimliga krav, som från statens sida ställas på dessa nya jordbruk, skola bliva tillfredsställda. Det synes mig därför vara berättigat antaga, att man inom de kretsar, jag nyss antydde, är beredd att i handling befordra det stora, allmänna syftet att skapa nya jordbrukslägenheter för en oberoende småbrukarklass. Kunna frivilliga upplåtelser under medverkan, om så erfordras, av det allmänna, komma till stånd i en utsträckning, som svarar mot det verkliga behovet, skulle tvångsåtgärder närmast vara att hänföra till de abstrakta lagstiftningsprojektens typ, och för dylika finnes, såvitt jag rätt fattat läget, i närvarande tid föga resonans.

Interpellanten har vidare berört tre jämförelsevis fristående lagstiftningsfrågor, alla av stor räckvidd.

Den första gäller sättet för upplåtelse av kronojord. I detta hänseende får jag erinra, att lagrådet för närvarande är sysselsatt med granskning av ett förslag till lag om åborätt, vilket dit remitterats av den föregående regeringen på föredragning av chefen för jordbruksdepartementet. Då lagrådets granskning inom kort torde vara slutförd, får tydligen den nuvarande regeringen anledning att överväga frågan.

Interpellanten har därnäst omnämnt skifteslagstiftningen. Mitt intresse för denna fråga har jag varit i tillfälle att lägga i dagen, då Kungl. Maj:t på min föredragning den 5 november 1920 beslöt underställa lagrådets granskning förslag till fullständigt ny lagstiftning i ämnet. Jag beklagar livligt, att frågan ännu icke befinner sig i det skick, att den kan föreläggas riksdagen. Med ledning av anmärkningar, som framställts av lagrådet, pågår för närvarande en omarbetning av förslaget. Jag har nyligen förvissat mig om, att detta arbete

Ang. jordfrågans behandling.
(Forts.)

numera är ganska nära sin avslutning. Då det nya förslaget icke torde kunna framläggas utan förnyad granskning i lagrådet, blir tyvärr frågans behandling något framskjuten, och jag tilltror mig i närvarande stund visserligen icke att göra någon bestämd utfästelse om tiden för förslagets framläggande för riksdagen, men jag kan försäkra, att jag icke kommer att underlåta vad på mig beror för att föra saken framåt. Det kan för närvarande svårligen beräknas, huru lång tid den nya granskningen i lagrådet kan taga i anspråk. Sannolikt kan remiss dit äga rum tidigast mot slutet av året, och utsikten att kunna framföra förslaget till 1924 års riksdag måste därför anses ganska ringa. För min del ser jag i detta nödtvungna dröjsmål en betydande olägenhet, då jag till fullo behjärtar behovet av en reformerad jorddelningslagstiftning. Icke minst för lösningen av flera av de i interpellationen omnämnda frågorna torde en sådan reform vara en viktig förutsättning.

Slutligen har interpellanten framhållit önskvärdheten av en revision av lagen om fastighetsbildning i stad. Även denna frågas lösning är på god väg, ity att ett fullständigt kommittéförslag föreligger och detta förslag blivit ingående granskat av vederbörande myndigheter. En bearbetning av de över förslaget avgivna yttrandena har ansetts önskvärd, och resultatet härav torde föreligga i tryck inom den närmaste tiden; att förutsäga tiden för det vidlyftiga ärendets vidare behandling är för närvarande icke möjligt, men jag hyser förhoppning att kunna utan allt för långt uppskov upptaga frågan.

Innan jag slutar, anser jag mig böra bringa i erinran ett annat stort lagstiftningsärende, vilket står i ett visst sammanhang med de av interpellanten omnämnda frågorna. Jag syftar på det för många år sedan av lagberedningen framlagda förslaget till ny jordabalk. Till följd av yttre hinder, närmast jordregistrets försenande, har detta förslag hittills i flera väsentliga delar icke kunnat framläggas för riksdagen. De sociala jordfrågorna i den mening, interpellationen avser, ingå icke i detta förslag. Men den allmänna fastighetsrättens modernisering är dock en viktig förutsättning för att de speciella lagstiftningsåtgärder, som eventuellt företagas för begränsade uppgifter, skola erhålla stadga och fasthet. Jordabalksförslaget lämnar sådant utrymme för framtida påbyggnader, och det är att beklaga om utanverken skola behöva uppbyggas, innan den säkra grunden blivit lagd. Härmed har jag icke velat säga, att de sociala jordfrågorna med nödvändighet måste vila intill dess den nya jordabalken blivit antagen. Men jag skulle ansett det oriktigt att icke även ur dessa frågors synpunkt betona vikten av detta lagverks slutförande. Om det skulle beredas mig tillfälle att befordra denna angelägenhet, skulle jag därmed anse mig hava främjat även de frågor, som avsetts i interpellationen.

Med vad jag nu anfört, torde jag å interpellantens två första frågor hava lämnat det svar, som det för närvarande är mig möjligt

Ang. jordfrå-
gans behand-
ling.
(Forts.)

att avgiva. Jag hoppas, att därav framgått min önskan och avsikt att ägna dessa frågor ett intresserat arbete och en omsorgsfull prövning.

Vad beträffar den tredje av interpellanten framställda frågan får jag, i vad det kan ankomma på mig att i anledning av densamma göra något uttalande, blott anföra såsom min övertygelse, att i den mån genomförandet av dessa förslag i jordfrågan befinnes innebära ett verkligt statsintresse, de ekonomiska uppostringar, som därför krävas från det allmännas sida, komma att rättvist vägas mot andra krav, som medföra statsutgifter, bland annat för försvarsändamål.

Herr **Lindhagen**: Jag ber att få tacka för svaret. Man fick ju icke veta så synnerligen mycket, men man fick läsa mellan åtskilliga rader i alla fall huvudgrunden för den nya ministärens jordpolitik.

Ehuru justitieminister Ekeberg är av oss alla, icke minst mig, uppskattad såsom en man, som vill se allsidigt på tingen och giva allt sin rätt, kan man dock icke undgå att finna, att han, en ny man på detta område, som han ännu icke kunnat hinna genomtränga, tager sina direktiv — omedvetet kanske — av dem, som veta vad de vilja redan förut utan dessa många och långa undersökningar som förutspåddes.

Jag får säga, att när jag satt här i kammaren under debatten om den förra ministärens vara eller icke vara, och det stora kritiska ögonblicket var inne, gjorde det ett ofantligt intryck, när herr Ekman sade, att ministären måste falla, därför att herr Malm icke vore lika erfaren som herr Pegelow, och däri instämde herr Trygger till alla delar. Detta hindrade icke herr Trygger, att då han bildade sin ministär genast tillkalla den oerfarne Malm samt giva honom ett ännu större uppdrag, och som första uppgift just att klarera den fråga, som han ansågs vara så obevandrad uti i jämförelse med Pegelow. Det är på det sättet folkens öden styras. Och jag kände, jag som kämpat och arbetat så för jordfrågan, att i och med denna lilla episod en stor del av de mödor, som vi många nedlagt under mer än ett par decennier, föll till marken för en ganska avsevärd tid framåt. Jag hörde, hur Sisyfusstenen, med möda halvvägs mot målet, störtade ned i djupet igen med stort brak. Detta var så mycket mera bittert, som i denna ministär inträdde för det första den som medmänniska högt ärade statsministern, vilken alltid stått på den motsatta sidan och sagt sitt »non possumus» till varje jordreform. När den norrländska förbudslagen antogs, när detta underbara genombrott mot gamla tidens åskådningar skedde och när den gamla första kammaren hade två sessioner, som påminde något om det gamla ridderskapets dagtingan för den nya författningsreformen, då de där gamla senatorerna, som ännu icke blivit industrialiserade helt och hållet genom innehav av en hel mängd aktier och obligationer, slutligen funno, att fäderneslandets väl krävde, icke att falla på knä för bolag och andra mäktige industriföretag, såsom nu föreslås, utan att verkligen slå ett slag för folket, då visste vi, att dock herr Trygger icke var med. Men opinionen i första kammaren var den gången så stark, att herr Trygger mot vanligt bruk icke begärde ordet i denna högviktiga fråga.

Även herr Hederstierna är jag mycket rädd för i jordfrågan, ty alla hans ämbetsutlåtanden hava varit systematiskt avvisande mot alla uppslag i denna sak, men det har varit på det där rättframma sättet, som jag uppskattar hos honom. Det är så bra att veta, var man har varandra.

Ang. jordfrå-
gans behand-
ling.
(Forts.)

Den tredje store motståndaren, som ryckte in i ministären, är uppriktigt sagt herr Wohlin. Han är den värste, ty han har rykte om sig att vara intresserad i jordfrågan, men så snart det kommit till stycket, rinner det ut i sanden. Och jag vill verkligen säga, att det är väl, att det åtminstone är herr Ekeberg och icke herr Wohlin, som innehar justitieministerposten, enligt min uppfattning.

Emellertid kan det icke nekas, att bakom det nu avgivna utlåtandet av justitieministern svävar ofantligt mycket av professor Wohlins, handelsministerns ande. Och även om statsministern ej synes, så finns han där ändå. Jag kunde ju med ett öra, som är vant att avlyssna profetiorna i jordfrågan, såväl förstå, att justitieministern Ekeberg, trots sin goda vilja, i allt fall såsom justitieminister i den ministär, vari han inträtt, och under oavvisligt inflytande icke blott av sin egen juridiska teori, som livet behöver slipa bort åtskilligt av, innan han kan komma till nödvändiga resultat, utan även de mäktiga grannar i ministären, icke kunnat undgå att framlägga ett tämligen negativt program.

Det utlovades intresse för att arrendatorerna skulle få större trygghet, med andra ord alltså en social arrendelag, det var allt! Det är det program, som framlagts av ordföranden i det sociala lagutskottet, herr Bror Petrén, som nyligen sagt sig vilja med styrka betona, att det skola vi ha, vilket dock säkert betyder, att med styrka betonats, att vi skola ha så litet som möjligt av en jordreform. Ett dyligt förslag få vi således en vacker dag, och jag vill hoppas, att det åtminstone kommer nästa riksdag. Men då vill jag fästa den ärade justitieministerns uppmärksamhet därpå, att en social arrendelag *måste* åtföljas av en vanhävdslag. Det var a och o i norrlandskommittén, i värmlandsundersökningen och även i jordkommissionen. Eljest kunna ju arrendelagens bestämmelser kringgås genom att jordbruken läggas ned eller sammanslås, så att man på det sättet undgår arrendelagen. Om vi ha en arrendelag, måste vi sålunda också ha en vanhävdslag, men det berördes icke i svaret. Det kan dock hända, att den kommer med, om lyckan står oss bi.

Nu vill jag också efterlysa det stolta program, som handelsministern, herr Wohlin, framlade här i kammaren under ett av sina första framträdanden och där han råkade i en så penibel konflikt med herr Trygger på grund av sin frispråkighet. Han förkunnade i en debatt, att det är en jordreform som vi vilja ha och som skall genomföras så fort som möjligt, och det är att befria 70,000 arrendatorer i vårt land och ge dem äganderätt till de arrenderade jordbruken. I jordkommissionen har också herr Wohlin mer än en gång sagt oss, att han intresserade sig icke särdeles för en social arrendelag, som är herrar Petréns och Ekebergs skötebarn. Det var en reform, som vi helst skulle hoppa över för att

Ang. jordfrå-
gens behand-
ling.
(Forts.)

komma fram omedelbart till det slutliga önskvärda resultatet. Det har också varit norrlandskommitténs, värmlandsundersökningens och jordkommissionens uppfattning, att den sociala arrendelagen endast var en övergångsreform, men i sitt särskilda yttrande till jordkommissionens sista betänkande omkastar emellertid herr Wohlin sin tågordning och låter de sjuttiotusen smälta ihop till en liten skara. Justitieministern har tagit avstånd från all expropriationsrätt såsom bakgrund till statsåtgärder för bildande av nya jordbruk. Norrlandskommittén, som år 1904 framlade en sådan expropriationslag, kunde knappast ana, att när man kom till år 1923, skulle förklaras från justitieministerns plats, att någon expropriationsrätt bakom detta svenska folkets krav icke kan komma i fråga. Så långt äro vi nu tillbakaskjutna från landshövdingen greve Douglas' förslag av 1904 till den tidpunkt, som vi nu befinna oss i, till följd av den berömda allmänna rösträtten, som så grundligt skulle föra reformkraven framåt. Nej, tacka vet jag den gamla ädlingskam-maren, som ännu icke blivit helt industrialiserad. Den kunde man dock i stora ögonblick, när det gällde folket, få fram något ur. Ja, det kan ju hända, att det är något av överord i detta, men när jag jämför vad som lyckades 1906 med vad nu justitieministern säger, må det vara för-låtligt, att en person, som gripes av svärmod över de omöjligheter och svårigheter, som resa sig skyhöga som berg, också börjar tänka på vad som lyckades en gång i forna tider men knappast skulle kunna lyckas nu för tiden.

Jag skall taga ett litet exempel på innebörden av detta avstånds-tagande från expropriationsbestämmelser, som verkligen ock kunna be-främja de av oss alla önskade frivilliga uppgörelserna i första hand. Här talade justitieministern om en del privata åtgärder, som äro till-ännade, och om hans nya jordkommission, egnahemsnämnderna, denna samling av godsägare, industriintressenter och högre ämbetsmän som sålunda hädanefter skola göra det. Det är ju alltid det goda åtminstone, som jordkommissionernas lagförslag föra med sig, att man måste på alla håll sätta alla klutar till för att kunna göra något för att komma ifrån vad som hotar mest, och på det sättet kan ju alltid åtskilligt vinnas. Men jag tänker ändå på, hur lång och mödosam vandringen blir mot en någorlunda god lösning i tidernas längd genom en början på det sättet igen. Jag skall som sagt taga ett exempel.

Efter det norrlandskommittén blivit tillsatt, befann jag mig på sommaren 1901 i nordligaste delen av Ångermanland, invid gränsen mot Jämtland, där de jämtländska siluområdena ta vid och där det finnes en utmärkt god odlingsmark. Omkring mig stod en hop jordlösa, som framhöllo, att här omkring sjöarna i trakten funnes den utmärktaste mark. Denna mark hade för övrigt förr tillhört kronan och sedan skänkts till bondeståndet »för landets uppodlande och bebyggande», men jorden hade i stället, icke genom trävarubolagens förvällande utan genom kronans brist på förutseende, kommit i bolagens ägo. Denna jord, sade de jordsökande, fanns ingen möjlighet att få uppodla. Det var bland annat för att möjliggöra detta, som norrlandskommittén föreslog

sin expropriationslag som ett yttersta medel så att man, ifall ägaren icke ville vara med om att upplåta dylik jord, skulle kunna tillgripa en sådan lag. Hur vet nu den nuvarande justitieministern, med sitt nu givna löfte om enskilda förhandlingar, att just bolagen på exempelvis den platsen däruppe äro villiga att gå med på upplåtelse och tillika släppa till fullt vad som behövs för ett fullständigt jordbruk. De komma mångenstädes, kanske i de flesta fall ej att göra det, utan här skola statsmakterna släpa sig på sina knän och tigga dessa mäktiga jordägare om en god vilja emot deras eget ekonomiska intresse, vilket nästan är för mycket begärt och icke heller i längden kan tillbörligt upprätthållas.

Ang. jordfrågans behandling.
(Forts.)

År 1922, var det en annan person där uppe, doktor Haglund, som hade statsuppdrag att inventera odlingsmark. När han kom tillbaka därifrån berättade han för mig, utan att känna till mitt intryck 21 år tidigare, att han varit där uppe i samma ort och att då en del jordlösa vänt sig till honom och beklagat sig över, att där i trakten funnes så mycken god odlingsjord, som de icke kunde få odla. En av dem hade en gång vänt sig till en bolagsförvaltare, men denne hade på skämt gjort ett medgivande för ett tusen kronor tunnlandet. Det är ju detsamma som avslag.

Tjuguet år hade behövt förgått i väntan på, att denna jungfruliga av kronan till jordbruket donerade jord skulle få tjäna folkets livsuppehälle. Och nu förebådar den nye justitieministern en kanske ny 21-årsperiod, innan man kommer fram till en effektiv, av landets välfärd påkallad åtgärd.

Detta ämne är så vidlyftigt, att jag icke kan inlåta mig på allt, men jag vill fästa uppmärksamheten på en sak. Medan man lägger fram sådana program, som herr justitieministern naturligtvis i den bästa avsikt gjorde nu, och medan man säger, att allting skall vägas emot vart annat, så att det blir ett harmoniskt helt, vad tilldrager sig under tiden i landet? Hur går det med alla dessa små existenser, som stå där utan hjälp och räcka ut en tam hand och begära en handräckning? Få de någonting, och när få de någonting? Man skall väl hjälpa dem genast och hjälpa dem på bästa sätt. Dessa jordfrågor äro verkligen så överlagda och övervägda i riksdagen, i kommissioner och ute i landet, att det icke böra vara tillåtet, att en ny ministär, som icke är insatt i frågan, för att ytterligare instrueras i denna sak, måste använda årtal av tomma överväganden för att man någonsin skall kunna komma till något resultat.

Jag vill emellertid nu, ehuru jag icke skall bliva så vidlyftig, fästa den nuvarande justitieministerns uppmärksamhet på, att jordkommissionen begärt åtskilliga provisoriska lagar. Herr justitieministern talade emellertid ingenting om dessa provisoriska lagar, vilket ju också kan bero på att de icke voro särskilt betonade i interpellationen. Men det är ju nödvändigt, då nu det ställts i utsikt ett långt uppskov med de flesta jordfrågorna, att frågan om de provisoriska lagstiftningarnas framläggande för 1924 års riksdag åtminstone blir upptagen till be-

Ang. jordfrå-
gans behand-
ling.

(Forts.)

handling, ty det bör i alla fall jordkommissionen kunna kräva, då den begärt ett sådant övervägande till denna riksdag.

Jag skall taga ett exempel, som vi hade före alldeles nyligen i kammaren och även i medkammaren. Det framlagda förslaget om skifte av jord på landet innehåller ju uttryckligen, att även för hela södra och mellersta Sverige bör icke vidare få förfaras med ägostyckningar som skett genom 1896 års misslyckade ägostyckningslag, utan man måste se till att jordbruk, som utbrytas även i dessa stora trakter, bliva bärkraftiga och få alla tillbehör, som de behöva, icke blott av odlad jord utan även av odlingsmark, husbehovsskog och bete. Norrland har provisoriskt år 1905 och definitivt år 1909 blivit försedd med en sådan lag, enär det ansetts alldeles nödvändigt att få en sådan kontroll.

Nå, vad är det som pågår nu? Jo, Gimo-Österby bruk till exempel håller på att efter sitt tycke utstycka sina inemot 1000 arrendejordbruk, så att man snart står inför ett fullbordat faktum och på så sätt, att arrendatorerna tvingas att köpa dessa jordbruk vid äventyr att man annars säljer till någon annan. Är det icke rimligt, att statsmakterna inskrida i tid och be att få hava ett ord med i laget, innan det blir för sent, hur dessa jordbruk bliva beskaffade. En liknande utstyckning pågår på olika ställen här och var i landet och i den mån de nya lagstiftningarna hota ökas lusten och nu efter herr justitieministerns förklaring blir det ännu rikligare tillfällen, att genom sådana åtgärder söka kringgå en blivande oundviklig lagstiftning. Kamrarna hava nu i år avslagit ett förslag om att utsträcka den norrländska ägostyckningslagen provisoriskt på ett år, och då man nu talar om den saken, som, åtminstone i början av 1900-talet, hade fullt med anhängare i riksdagen, reser sig nu icke en enda man för att hjälpa till, ehuru åtskilliga dock rösta för saken. Kravet synes vara så obekant för den nuvarande generationen, att ingen vågar sig upp i en debatt i denna fråga. Samtidigt hava vi antagit ett jordbruksdepartementsförslag, ett förslag att anslå till egnahemsnämnderna en mängd miljoner kronor för att utbryta bland annat bolagsarrendegårdar och torp. Det arbetet skall överlämnas åt dessa nämnder. Med andra ord, där skänker staten till och med penningar åt de mäktiga jordägarna, som vilja genom egnahemsnämnderna, där de själva sitta mest talrikt representerade, begagna tillfället att genom olämpliga utbrytningar förekomma kommande tiders omtanke.

Jag föreslog då såsom en rimlig utväg, att man vid dessa anslags beviljande åtminstone skulle fästa det villkoret, att det, som utbröts, verkligen blev bärkraftiga jordbruk. Men nej, det avlogs. Ett förslag om den norrländska ägostyckningslagens provisoriska utsträckande till hela riket avlogs ock, och så låter man utvecklingen pågå. Det ena jordbrukshemmet efter det andra brytes ut, så att det blir olämpligt för jordbruk och intet intresse finnes för att förekomma det.

Ja, herr talman, det hela är nu ganska, jag vill icke säga hoppöst, ty i tidernas längd rättar allting till sig, men jag vet inte, om jag i min livstid kommer att få uppleva någon verklig jordreform i

detta land. Det beror på omständigheterna och det smärta mig att tänka, att man kanske framdeles skall behöva uppriva nya författningsstrider och nya valstrider med kniven på strupen. Det förefaller mig, som om det icke vore ett perspektiv, som helt och hållet låge utom synhåll, ett perspektiv, som man dock borde söka undvika.

Jag tillåter mig emellertid sluta detta anförande, så som jag slutade ett svaromål i en annan interpellationsdebatt år 1903, tror jag det var, då den von Otterska ministären med dess justitieminister, herr Hammarskiöld, skulle svara på frågan, varför man icke gjorde något i den norrländska jordfrågan, då han svarade ungefär som statsrådet Ekeberg gjort nu. I slutorden den gången underströks ungefär, att inga penningar, ingen regering, ingen makt i världen, skall kunna förhindra, att land bygges med lag, som framsprungit av kärlek till folket och icke av juristeri och privatintressen.

*Ang. jordfrå-
gans behand-
ling.*
(Forts.)

Herr **Ekman, Karl Johan**: Herr greve och talman, mina herrar! Genom herr Lindhagens bemödanden hava vi fått något som kallas för jordfrågan. Vilken mängd av olikartade frågor, som innefattas i denna s. k. jordfråga, det visar bara herr Lindhagens interpellation med sina många olika punkter. I den avgångna regeringens proposition nr 43 har det lämnats en kortfattad redogörelse för denna s. k. jordfråga. Där anges, att de olika frågor, som rymmas inom denna ram, kunna grupperas efter vissa huvudlinjer. I förgrunden framträder önskemålet att genom bildandet av nya jordbruk bereda utväg för en större del av landets befolkning att kunna försörja sig med jordbruk. Det är egnahem, som avses, och härtill sluter sig strävandet att skapa en tryggad ställning för dessa och slutligen strävandet att behålla jorden åt den verkliga jordbrukareklassen. Det är en hel mängd frågor, som innefattas under benämningen jordfrågan, men jag undrar, om icke det förhåller sig så, att detta sammankopplande av så många olika frågor lätt kan leda till att det ena hindrar det andra, och att man ej så lätt kommer till rätta med frågorna, samt att just de små, som herr Lindhagen talade om, komma att bli lidande därpå, att man gör saken för stor och blåser upp den till proportioner, som den verkligen ej har. Redan för några dagar sedan, när vi behandlade Kungl. Maj: ts proposition nr 43, erinrade jag även därom, att i fall man ovillkorligen sammankopplade egnahemsfrågan med sådana frågor, som dem av tvångsavlösning av jord och om förekommande av osund spekulation i jordbruksfastigheter genom att förbjuda bolag att förvärva jord, kunde det lätt leda därtill, att den ena åtgärden komme att stå i bestämd strid mot den andra. Man vill förbjuda egnahemsbolag och föreningar för bildande av egna hem att förvärva jord, som de kunna behöva, eller åtminstone försvara för dem åtkomsten av jord genom föreskrivande av varjehanda formaliteter. På så sätt hindrar man och motarbetar just vad man förnämligast ville vinna i jordfrågan, nämligen åstadkommandet av egna hem.

På samma sätt förhåller det sig med en annan detalj i denna s. k.

Ang. jordfrå-
gans behand-
ling.

(Forts.)

jordfråga. Till den andra gruppen av angelägenheter, som enligt den förra regeringens framställning höra hit, räknas tvångsåtgärder för att bereda möjlighet till nödigt jordförvärv. Nu är det ju så, att det här i landet icke råder någon brist på jord för dem, som vilja bilda egna hem. Den s. k. ensittarlagen avser endast smålägenheter, egentligen bostadslägenheter, men nu vill man åstadkomma tvångsavlösning av jord för bildandet av jordbrukslägenheter. Vad har då hänt? Jo, jordkommissionen har hemställt hos regeringen, att man skulle få ett provisoriskt förbud mot alltför långa utarrenderingar av kronohemmen och ecklesiastika boställen, för att de långa arrendena ej skola hindra blivande tvångsavlösning. Därmed har man direkt motarbetat det slags egnahemsbildning, som blev möjlig genom införandet av bestämmelserna om utarrendering av de ecklesiastika löneboställena. Förut var det ju så i fråga om de ecklesiastika boställena, att dessa innehades av prästen, de voro anslagna till hans avlöning, och han brukade i de flesta fall bostället själv. Han hade således jordbruket såsom en bisysselsättning vid sidan av sin egentliga verksamhet. Genom 1910 års prästlöneregeringslagstiftning hava alla dessa jordbruk tagits ifrån prästerskapet. Jordbruket utövas således på dessa tusentals hemman icke längre som en bisyssla till den prästerliga tjänsten, utan de äro upplåtna på arrende till jordbrukare. Härigenom ha skapats tusentals egna hem, jordbrukarhem, med tryggad besittningsrätt, ty arrendatorerna ha optionsrätt. Nu ingår i detta jordprogram, såsom det framställts i den förra regeringens proposition nr 43, just också det, att jorden skall upplåtas till nyttjande under former, som för innehavarna äro mer betryggande, än dem den gällande arrendelagstiftningen medger. Ja, en sådan mer betryggande besittningsrätt har man skaffat genom bestämmelsen om optionsrätt vid dessa ecklesiastika boställen. Således har här förverkligats en väsentlig del av jordprogrammet. Likväl har, på hemställan av jordkommissionen, föreskrivits, att de ecklesiastika boställena icke få utarrenderas på längre tid än 5 eller 7 år i avvaktan på blivande jordlagstiftning. Denna bestämmelse har verkat ytterst ofördelaktigt på egnahemsbildningen. Man har icke kunnat tillfredsställande bebygga boställena, ty man har icke fått arrendatorer, som på den korta tiden velat åtaga sig byggnadskostnader, som de själva icke kunna få igen under den korta arrendetiden. När riksdagen 1910 beslöt, att boställena skulle utarrenderas och icke få behållas av prästerna, uttalades det med mycket eftertryck i riksdagens skrivelse, att boställena skulle i regel utarrenderas på tjuugu år. Men den nya jordpolitiken har alldeles fördärvat denna sunda tanke. Det är ju en bra underlig politik. Det är bättre, att egnahemsfrågan får lösas för sig och att man i övrigt går fram försiktigt, allt efter som frågorna giva sig själva.

Emellertid få vi vara regeringen synnerligen tacksamma för att den med intresse följer dessa frågor och att en verkligt vederhäftig och grundlig prövning företages, innan man tager vidare steg på jordlagstiftningens väg.

Herr **Lindhagen**: Ja, den siste talaren opponerade mot att man skulle taga frågorna i ett sammanhang och tackade justitieministern på samma gång för hans utredning. Men den utredningen gick just ut på att det vore så bra, att man åtminstone kunde få bedöma frågorna i ett sammanhang, och om det är bra att bedöma frågorna i ett sammanhang, vore det ju också bra att kunna få det väsentliga av dem framlagt till riksdagens prövning på en gång. Nu var det en ledamot av andra kammaren, som sade mig — och det vill jag ha taget till protokollet, ty jag tyckte att det var en förnuftig tanke — att då man här talar om en urtima riksdag för försvarsväsendets ordnande, är det väl en bra mycket mera maktpåliggande sak, att man någon gång får till stånd en urtima riksdag för hela jordfrågans behandling och dryftande på ett grundligt sätt.

Ang. jordfrågans behandling.
(Forts.)

Den siste talaren hoppades nu på vederhäftigheten i dessa utredningar. Det var någonting av samma slag som när den siste talaren härom natten sade, att man borde upphäva det provisoriska förbudet för bolagen att köpa bondgårdar, ty det vore naturligtvis icke meningen, att hindra bolagen att köpa bondgårdar, sade herr Ekman. Jag vet ej, varför icke herr Ekman förut uppträtt i frågan på det sättet. Jag vet ej, om det möjligen är därför, att greve Spens från Jönköping, vilken alltid varit den motsatta polen till mig i jordfrågan, nu blivit landshövding i länet, som det nu anses vara viktigare att uppträda på det sättet i denna fråga. Den förrre landshövdingen i Jönköpings län, herr Pettersson, har just sagt i ett utlåtande i denna fråga, att det nog kan ha sin betydelse att få ett provisoriskt förbud för även Jönköpings län. I varje fall får man icke se denna sak så trångt, att man ej tager hänsyn till vad andra landsdelar kunna kräva, och även om det icke behöves för Jönköpings län, sade herr Pettersson, har jag kommit till den övertygelsen, att det behöves för många andra län, och därför tillstyrker jag det. — Greve Spens ståndpunkt i lagutskottet var densamma, som den alltid varit, och den företrädde han även i kammaren. Det finnes icke någon anledning att behålla förbudet för Jönköpings län, och han hade ej blivit övertygad om att förhållandet icke skulle vara detsamma i andra län, och därför yrkade han avslag. Då erinrade just lagutskottets ordförande, herr Petré, greve Spens om, att landshövdingen hade olika uppfattningar härom.

Nu har greve Spens själv blivit landshövding, och då man vet, hur utlåtandena komma till, motser jag med mycket bekymmer de blivande landshövdingeutnämningarna, herr Trygger, i synnerhet som jag sett i tidningarna, att en hel mängd sådana förestå. För att vederbörande blivit landshövdingar, skola deras uttalanden sedan anses som Guds ord! Om man åtminstone sade: »Nu har greve Spens blivit landshövding, han har den uppfattningen, att man ej bör lösa jordfrågan, och därför behöver man icke fästa så mycket avseende vid uttalandet!» Men i stället kommer det att stå, att *länsstyrelsen* i Jönköpings län har sagt, att alla dessa förslag äro omöjliga, och då säger folket: »Oj, oj, oj! Hur kan man komma med så förfärligt ovederhäftiga förslag?»

Vid föredragning av sammansatta bevillnings- och första lagutskottets memorial nr 8 (nr 6), med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande utskottets utlåtande (nr 3) i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om straff för olovlig varuinförsel m. m., bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Vid föredragning av bankoutskottets utlåtande nr 72, angående förordnande för en tjänsteman å riksdagens vicevärd- och tryckeriexpedition, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid föredragning av första lagutskottets memorial nr 23, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande första lagutskottets utlåtande nr 21 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till brandstadga ävensom i ämnet väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Vid föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 31, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående underlättande i vissa fall av avsöndring utav mark från ecklesiastikt löneboställe till tomt, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelse, nr 262, till Konungen angående avskaffande av rätt till fribiljetter och fria frakter å statens järnvägar.

Anmäldes och godkändes sammansatta bevillnings- och första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 274, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om straff för olovlig varuinförsel m. m.;

nr 291, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 26 kap. 7 § samt 27 kap. 4 och 5 §§ rättegångsbalken m. m.;

nr 292, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 19 november 1914 angående stämpelavgiften; samt

nr 293, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 83 § 2 mom. i förordningen den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker.

Anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser:

nr 275, till Konungen angående förslag till lag om ändrad lydelse av 23 § i lagen den 12 maj 1897 för Sveriges riksbank; och

nr 276, till fullmäktige i riksbanken med bestämmelser i fråga om rätt till pension för deputerade inom fullmäktige i riksbanken.

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 294, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad lydelse av §§ 7 och 8 samt § 9 mom. 3 och 5 i förordningen den 18 juni 1864 angående utvidgad näringsfrihet.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 311, till Konungen i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om motorfordon m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till paragrafer i riksdagsbeslutet:

nr 57, angående vissa beslut, som fattats å den internationella arbetsorganisationens konferens i Genève år 1921;

nr 58, angående förslag till lag om bageri- och konditoriarbetes förläggande till viss del av dygnet;

nr 59, angående visst undantag för budgetåret 1923—1924 från föreskrifterna i förordningen den 18 juli 1913 angående statsverkets fond av rusdrycksmedel;

nr 60, angående förordning angående tillverkning och beskattning av maltdrycker m. m.;

nr 61, angående ändrad lydelse av rubrikerna nr 192 och 193 för maltdrycker och mjöd i gällande tulltaxa;

nr 62, angående tullrestitution vid utförsel av gryn av vete;

nr 63, rörande förordning om vissa ändringar i förordningen den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker;

nr 64, angående ändring av rubriken 1242 i gällande tulltaxa;

nr 65, angående förslag till lag om upplagsbevis;

nr 66, angående ändrad lydelse av 22 kap. 21 § strafflagen;

nr 67, angående uppdelning av Vifolka, Valkebo och Gullbergs härads domsaga å Lysings och Göstrings härads samt Åkerbo, Bankekind och Hanekinds härads domsagor;

nr 68, angående anvisande av anslag för fortsatt uppehållande av processkommissionens verksamhet;

nr 69, angående kvinnas behörighet att innehava statstjänst och annat allmänt uppdrag m. m.;

Lördagen den 2 juni.

nr 70, angående förslag till lag om ändrad lydelse av § 2, § 6 mom. 3 och § 9 i lagen den 10 oktober 1913 angående köttbesiktning och slakthus;

nr 71, angående förslag till lag om ändring i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 m. m.;

nr 72, rörande lag om fortsatt tillämpning av lagen den 20 maj 1921 angående förbud i vissa fall för bolag och ekonomisk förening att förvärva fast egendom.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3,25 e. m.

In fidem

G. H. Berggren.

Lördagen den 2 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 10 f. m.

Justerades protokollen för den 28 och den 29 nästlidne maj.

Anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 9 B, angående regleringen för budgetåret 1923—1924 av utgifterna under riksstatens nionde huvudtitel, innefattande anslagen till jordbruksdepartementet;

nr 297, i anledning av Kungl. Maj: ts proposition angående omorganisation av hushållningssällskapen m. m. ävensom vissa i ärendet väckta motioner;

nr 298, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av 31 § i lagen angående väghållningsbesvärets utgörande på landet;

nr 299, i anledning av Kungl. Maj: ts proposition angående upplåtelse av rätt till stenbrytning å kronoholmen Stora Lyngön i Kville socken av Göteborgs och Bohus län;

nr 300, i anledning av Kungl. Maj: ts proposition angående dyrtidstillägg för lantbruksingenjörer och lantbruksstipendiater, lantmätare samt distriktsveterinärer;

nr 301, i anledning av dels Kungl. Maj: ts proposition angående anslag till reparation och inredning av bostadshuset vid Alnarps Mellangård dels ock vissa av Kungl. Maj: t i statsverkspropositionen under

nionde huvudtiteln gjorda framställningar jämte i ämnet väckta motioner;

nr 302, i anledning av Kungl. Maj: ts proposition, nr 216, angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar ävensom en i ämnet väckt motion;

nr 303, i anledning av Kungl. Maj: ts proposition med förslag till kungörelse med allmänna grunder för dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. m., i vad rör jordbruksärenden;

nr 304, i anledning av Kungl. Maj: ts proposition angående tillfälliga lönetillägg åt vissa vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare;

nr 305, i anledning av Kungl. Maj: ts proposition angående tillfällig löneförbättring under budgetåret 1923—1924 för viss personal inom den civila statsförvaltningen;

nr 306, i anledning av Kungl. Maj: ts proposition angående dyrtidstillägg åt vissa lärare vid lantmannaskolor och lanthushållsskolor samt lantbruksskolor ävensom vid lanthushållningsseminariet å Rimforså;

nr 307, i anledning av väckta motioner om ändringar i lagen den 23 oktober 1891 angående väghållningsbesvärets utgörande på landet;

nr 308, i anledning av Kungl. Maj: ts proposition angående utbyte av mark, tillhörande Älvsborgs regementets övningsfält; samt

nr 309, i anledning av Kungl. Maj: ts i statsverkspropositionen, nionde huvudtiteln, gjorda framställning om anslag till tryckningskostnader.

Anställdes jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av bevillningsutskottet i dess memorial nr 36 föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med första kammaren vill, att under rubriken 107 a i gällande tulltaxa skall införas följande anmärkning:

Anm. För päron och äpplen, hänförliga till rubriken 107 a, tillkommer under tiden 1 september—31december 1923 en tillägstull av 20 öre per kilogram, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat, att motionerna I: 11 av herr Boberg, I: 54 av herr Elof Andersson m. fl. och II: 119 av herr Magnusson i Skövde m. fl., I: 101 av herr Johan Johansson m. fl. och II: 67 av herr Svensson i Grönvik m. fl., om förhöjning av tullen å färska päron och äpplen, icke skola föranleda någon riksdagens åtgärd.

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 52;
Nej — 46.

Sedan protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och av-
sant till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 602,
som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit
med 58 ja och 85 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster
befunnits utgöra 110 ja och 131 nej, vadan beslut i frågan blivit av
riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionen.

Företogs jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande
av bankoutskottet i dess memorial nr 43 föreslagna samt av båda kam-
rarna godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med första kammaren vill bifalla utskottets
hemställan i dess utlåtande nr 28 punkt 1 eller att riksdagen må med-
giva, att befälhavaren å postångfartyget »Öland», kaptenen friherre
Carl Gyllenstierna, styrmannen å nämnda fartyg Anders Theodor Jo-
hansson och långlotsen å samma fartyg Karl Fredrik Eriksson må från
och med den 1 januari 1923 under sin återstående livstid av postmedel
åtnjuta årliga understöd, att utgå med följande belopp, nämligen:

- a) till Gyllenstierna med femhundrafemtio kronor;
- b) till Johansson med fyrahundra kronor; samt
- c) till Eriksson med trehundra kronor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren bifallit
den av herrar Eriksson i Grängesberg och Borggren avgivna, vid punk-
ten fogade reservationen och således medgivit, att befälhavaren å post-
ångfartyget »Öland», kaptenen friherre Carl Gyllenstierna, styrmannen
å nämnda fartyg Anders Theodor Johansson och långlotsen å samma
fartyg Karl Fredrik Eriksson må från och med den 1 januari 1923
under sin återstående livstid av postmedel åtnjuta årliga understöd, att
utgå med följande belopp, nämligen:

- a) till Gyllenstierna med femhundrafemtio kronor;
- b) till Johansson med fyrahundra kronor; och
- c) till Eriksson med fyrahundra kronor.

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 55;
Nej — 49.

Sedan protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 603, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 25 ja och 129 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 80 ja och 178 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionen.

Anställdes jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av statsutskottet i dess memorial nr 136 föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må avslå statsutskottets i dess utlåtande nr 122 gjorda hemställan, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren

ej mindre medgivit, att svenska stenkolsaktiebolaget Spetsbergen må av statsmedel beviljas ett lån av 1,500,000 kronor, att utgå med 1,000,000 kronor den 1 juli 1923 och 500,000 kronor den 1 juli 1924 på de huvudsakliga villkor i övrigt, som innefattas i det i statsrådsprotokollet över handelsärenden den 16 mars 1923 intagna förslaget till överenskommelse mellan svenska staten och svenska stenkolsaktiebolaget Spetsbergen, dock med följande ändringar, nämligen *dels* beträffande de i § 4 av denna överenskommelse omförmälda säkerheterna för banklån att dessa säkerheter skola avse för tiden 1 juli 1923—30 juni 1924 ett banklån av 1,350,000 kronor jämte ränta, varefter nämnda belopp må minskas med 150,000 kronor varje år, *dels ock* i fråga om den i § 5 av samma överenskommelse angivna royaltyn till aktiebolaget Isfjorden—Belsund att det skall ankomma på Kungl. Maj:t att såsom villkor för statslånet föreskriva ytterligare inskränkning i rätten till sådan royalty;

än även för beredande av nämnda statslån såsom anslag i riksstaten för budgetåret 1923—1924 bland utgifter för kapitalökning under rubriken låneunderstöd anvisat 1,000,000 kronor att utgå av lånemedel.

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 58;

Nej — 33.

Sedan protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 604, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 48 ja och 98 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 106 ja och 131 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionen.

Föredrogs och lades till handlingarna andra lagutskottets memorial nr 32, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande andra lagutskottets utlåtande nr 30 i anledning av dels Kungl. Maj: ts proposition med förslag till lag angående fortsatt tillämpning av lagen den 24 oktober 1919 om arbetstiden å svenska fartyg dels ock i ämnet väckta motioner.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 4 B, angående regleringen för budgetåret 1923—1924 av utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel, innefattande anslagen till försvarsdepartementet;

nr 8 B, angående regleringen för budgetåret 1923—1924 av utgifterna under riksstatens åttonde huvudtitel, innefattande anslagen till ecklesiastikdepartementet; samt

nr 10 B, angående regleringen för budgetåret 1923—1924 av utgifterna under riksstatens tionde huvudtitel, innefattande anslagen till handelsdepartementet.

Anmäldes och godkändes sammansatta stats- och bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 315, till Konungen i anledning av väckta motioner om avskaffande av mantalspenningarna, allmänna sjukvårdsavgiften och folkskoleavgiften.

Anmäldes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 273, till Konungen i anledning av dels Kungl. Maj: ts proposition med förslag till lag angående fortsatt tillämpning av lagen den 24 oktober 1919 om arbetstiden å svenska fartyg dels ock i ämnet väckta motioner.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att andra kammaren bifölle vad utskottet hemställt i sitt memorial nr 32.

Anmäldes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 313, till Konungen i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj: t angående underlättande i vissa fall av avsöndring utav mark från ecklesiastiskt löneboställe till tomt.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att andra kammaren bifölle vad utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 31.

Anmäldes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 314, till Konungen i anledning av Kungl. Maj: ts proposition med förslag till brandstadga ävensom i ämnet väckta motioner.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att andra kam-maren bifölle vad första lagutskottet hemställt i sitt memorial nr 23.

Anmälades och bordlades

bevillningsutskottets betänkande nr 47, angående beräkning av be-villningarna för budgetåret 1923—1924, m. m.; och
bankoutskottets memorial nr 75, angående de av riksdagen fast-ställda bestämmelser rörande avlöningen för de hos kamrarna och ut-skotten samt i riksdagens kansli anställda tjänstemän och vaktbetjänte.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 10,50 f. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Måndagen den 4 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 2 e. m.; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skri-velser till Konungen:

nr 5 B, angående regleringen för budgetåret 1923—1924 av ut-gifterna under riksstatens femte huvudtitel, innefattande anslagen till socialdepartementet;

nr 7 B, angående regleringen för budgetåret 1923—1924 av ut-gifterna under riksstatens sjunde huvudtitel, innefattande anslagen till finansdepartementet;

nr 285, i anledning av Kungl. Maj: ts proposition angående dyrtids-tillägg åt viss tullpersonal;

nr 288, i anledning av Kungl. Maj: ts i statsverkspropositionen under femte huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till bestridande av tryckningskostnader;

nr 289, i anledning av Kungl. Maj: ts i statsverkspropositionen un-der sjunde huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till be-stridande av tryckningskostnader; samt

nr 290, i anledning av Kungl. Maj: ts proposition angående an-

slag till biträde inom finansdepartementet vid beredning av ärenden rörande sparbanksväsendet, dels ock till bestridande av kostnaderna för sparbanksinspektörens verksamhet.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 317, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa understöd och pensioner att utgå av postmedel eller trafikmedel; och
nr 318, angående vissa framställningar rörande pensioner och understöd.

Föredrogs och företogs punktvis till avgörande bevillningsutskottets betänkande nr 47, angående beräkning av bevillingarna för budgetåret 1923—1924, m. m.

Punkterna 1—11.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ang. omsättnings- och utskänknings-skatt å spritdrycker.

Punkten 12.

Vid anmälan i statsrådet den 8 januari 1923 av frågan om beräkningen av statsverkets inkomster under budgetåret 1923—1924 hade dåvarande chefen för finansdepartementet föreslagit, att omsättnings- och utskänkningsskatten å spritdrycker skulle upptagas till 44 miljoner kronor; och hade densamma i statsverkspropositionen upptagits till berörda belopp.

Sedermåra hade Kungl. Maj:t i en den 14 maj 1923 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition nr 232, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för sistnämnda dag, dels föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till förordning angående omsättning- och utskänkningsskatt å spritdrycker; dels ock, med återkallande av Kungl. Maj:ts i propositionen nr 1 gjorda förslag angående upptagande av omsättnings- och utskänkningsskatt å spritdrycker i riksstaten för budgetåret 1923—1924, föreslagit riksdagen att i riksstaten för budgetåret 1923—1924 upptaga under egentliga statsinkomster följande inkomsttitel sålunda:

Omsättnings- och utskänkningsskatt å spritdrycker	
bevilling	44,400,000

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på åberopade grunder hemställt,

A) att riksdagen måtte, med förklarande att Kungl. Maj:ts proposition nr 232 icke kunnat oförändrad bifallas, antaga det med propositionen framlagda förslaget till förordning angående omsättnings-

och utskänknings-skatt å spritdrycker med de ändringar, som framginge av ett i betänkandet i utdrag infört förslag;

B) att omsättnings- och utskänknings-skatt å spritdrycker måtte för budgetåret 1923—1924 beräknas till kronor 43,700,000.

Ang. omsättnings- och utskänknings-skatt å spritdrycker.
(Forts.)

Vid förevarande punkt hade reservation anmälts av herr *Olsson* i Ramsta och herr *Carlsson* i Gävle, vilka yrkat bifall till Kungl. Maj: ts proposition nr 232, i vad densamma avsåge utskänknings-skatten.

Herr Björkman: Herr talman! I denna punkt har en ledamot av vardera kammaren reserverat sig, yrkande bifall till Kungl. Maj: ts proposition nummer 232, i vad densamma avser utskänknings-skatten. För min del har jag icke deltagit i behandlingen av denna punkt i utskottet, men om jag så hade gjort, hade jag också befunnit mig bland reservanterna i detta avseende. Jag kan nämligen icke finna några reella skäl för avskaffande av utskänknings-skatten för renat egentligt brännvin med högst 40 procent alkoholhalt. I motiveringen anför utskottet såsom huvudskäl för detta, att avsikten är att söka minska efterfrågan beträffande på olaglig väg tillhandahållna spritdrycker. I den mån jag under mitt arbete fått någon uppfattning i detta avseende, går den ut därpå, att en nedsättning av supens pris från 50 öre till 30 öre, som här är föreslaget, icke kommer att i någon nämnvärd mån minska efterfrågan på smuggelsprit. Möjligen kan så i någon mån bliva förhållandet i Stockholm, där den alkoholtörstige kan, om han orkar äta tillräckligt med korb eller vad det nu är som serveras till suparna, få sitt quantum satis, men på andra platser, där det icke finns mer än ett utskänkningsställe, där kunderna äro kända, lyckas det nog icke att få mer än en sup. Den, som något känner till alkoholisterna, dessa alkoholister, som till vad pris som helst söka skaffa sig spritvaror, vet, att för dem är den kvantiteten alldeles otillräcklig.

Köparna av smuggelsprit äro dels sådana — som jag en gång förut här i kammaren tillåtit mig yttra — som äro avstängda från motbok och icke ha någon annan utväg att få laglig sprit än att köpa en sup på krogn, dels sådana, som ha motbok men för vilka den kvantitet, som lagligen tilldelas dem, icke är tillräcklig. Det finns ju många, som förklara, att en liter i veckan räcker ju icke till mer än fattiga 20 supar, och vad i all värden, det blir ju inte tre supar om dagen ens! Ännu mindre räcker det till någon extra förtäring, såvida man icke är i den situationen, att man kan få extra tilldelning, vilket ju lär beviljas rätt rikligt på sina håll.

Jag vill sålunda ha sagt till dagens protokoll, att syftet med sänkningen icke kommer att i verkligheten vinnas. För övrigt ber jag att få säga, vad jag också tidigare uttalat, att jag förstår inte den national-ekonomiska finessen i att höja priset på *ett* slag av alkoholhaltiga drycker, höja det så avsevärt som i år skett, för att sedan nedsätta priset på en annan sorts alkoholdrycker. Brännvin och öl konkurrera knappast med varandra, snarare samarbeta de så, att den, som tagit sig en

Ang. omsättnings- och utskänknings-skatt å spritdrycker.
(Forts.)

sup, behöver litet öl för att skölja ner den. Denna min uppfattning kan naturligtvis icke föranleda mig att göra något yrkande, varken i ena eller andra avseendet; jag har bara velat säga detta och rädda min själ.

Herr statsrådet **Beskow**: Herr talman! Jag tillåter mig gentemot den siste ärade talaren som min mening anför, att en nedsättning av omsättnings- och utskänknings-skatten under alla förhållanden bör verka i den riktningen, att smuglingen och annan olaga sprit-hantering minskas. Här är nu av utskottet en ytterligare reduktion föreslagen utöver den reduktion som Kungl. Maj:ts proposition innehåller, och herr Björkman har medgivit, att det i alla fall för Stockholm bör kunna bli någon effekt av denna extra nedsättning. Jag medger, att så utomordentligt stor kan den effekten icke bli, men å andra sidan har utskottets nedsättning icke heller så stor betydelse ur statsfinansiell synpunkt.

Jag vill meddela kammaren, att när jag uppgjorde förslaget till omsättnings- och utskänknings-skatt, så umgicks jag också med planer att helt och hållet borttaga utskänknings-skatten för egentligt brännvin, men med hänsyn till den budgetära ställningen, gick jag av försiktighetsskäl fram på sätt som synes av den kungl. propositionen. Nu har emellertid utskottet räknat om inkomstsidan av budgeten och funnit medel till en ytterligare nedsättning av utskänknings-skatten. Även ur budgetär synpunkt anser jag utskottets förslag vara försvarbart.

Jag kan icke riktigt förstå herr Björkmans synpunkt beträffande höjningen av maltskatten. Det är ju så, att när man inför en väsentligt förbättrad typ av öl, bör ju den kunna tåla en ökad beskattning. Det är ju i detta fall fråga om en form av omsättnings-skatt, som är ganska god och tilltalande, och om densamma då på samma gång möjliggör en sänkning av de alltför kraftiga skatterna på brännvin och rusdrycker över huvud taget och om på så sätt smuglingen kan motarbetas, kan jag ej förstå annat, än att ett dylikt förfaringsätt bör anses vara en god gärning.

Mot utskottets förslag har jag alltså ingenting att invända.

Herr **Björkman**: Endast ett par ord! Anledningen, varför jag motsatte mig maltskatten, var, som jag då tillät mig framhålla, att jag i maltskatten såg en fortblivande skatt, som säkerligen icke komme att rubbas, åtminstone icke nämnvärt i en nära liggande framtid, under det att beträffande omsättnings- och utskänknings-skatten förhållandet nu däremot är, att den är tillfälligt pålagd för ett år i sänder och pålagd under den underförstådda meningen, att så fort statens budget medger en sänkning av densamma, en sådan nedsättning skall ske.

Jag har sålunda ingenting i och för sig att invända mot en sänkning av omsättnings- och utskänknings-skatten — långt därifrån, det äro vi tvärtom eniga om — men jag kan icke gilla motiveringen för

sänkningen vare sig i fråga om den där supen, eller å spritdryckerna i allmänhet, och det är det, som är skälet, varför jag för min del motsatt mig höjningen av maltskatten.

Ang. omsättnings- och utskänkningsskatt å spritdrycker.
(Forts.)

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkten 13.

Utskottets hemställan bifölls.

Vid föredragning av bankoutskottets memorial nr 75, angående de av riksdagen fastställda bestämmelser rörande avlöningen för de hos kamrarna och utskotten samt i riksdagens kansli anställda tjänstemän och vaktbetjante, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 316, till Konungen angående beräkning av bevillningarna för budgetåret 1923—1924.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 2,17 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
